

‘De gemeenten zijn de belangrijkste actoren van cultureel Nederland’

Sandra Jongenelen ‘Bij de gemeenten komen de bevoegdheden beter tot hun recht.’ Interview met Arno Brok van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten over de rol van gemeenten bij de verdeling van overheidssubsidies voor cultuur.

Arno Brok, voorzitter van de onderhandelingsdelegatie cultuur en media van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), onderstreept de rol van gemeenten. Zoals het rapport *De provincies: Kijk zo zit dat* (Deijck-Hofmeester 2007) laat zien, is dertig procent van de overheidssubsidie voor cultuur afkomstig van het Rijk, tien procent van de provincies en zestig procent van gemeenten. (Deijck-Hofmeester 2007, 8)

Arno Brok onderschrijft die verdeling en vult deze aan met totaalcijfers. Hij vertelt dat 38 procent van de gesubsidieerde cultuursector van gemeenten afkomstig is. Het Rijk draagt 19 procent bij, de provincie 5 procent en dan zijn er nog entreegelden (18 procent), privaat geld (7 procent), regelingen (2 procent) en een kopje overig (11 procent). Op basis van deze cijfers is het beeld duidelijk. ‘De gemeenten zijn de belangrijkste actoren van cultureel Nederland.’

Voordat Brok (1968) namens de VVD burgemeester van Sneek werd, was hij enkele jaren wethouder van cultuur in Leeuwarden. Zijn nevenfuncties strekken zich uit naar de cultuursector. Zo is hij op lokaal niveau bestuurslid van de Onclin-Eysink Smeets Stichting, een organisatie die de kunstcollectie van de Leeuwarder kunstenaar Kor Onclin (1918–2003) in stand beoogt te houden. Daarnaast is hij lid van de Raad van Toezicht van de Boekmanstichting en bestuurslid van Architectuur Lokaal en het Cultuurfonds BNG. Ook prijken het lidmaatschap van de commissie van aanbeveling van Theaterspektakel en het vicevoorzitterschap van het Prins Bernhard Cultuurfonds op zijn cv. Op het terrein van de Friese taal is hij voorzitter van Afûk, een stichting ter bevordering van het Friese onderwijs, en vicevoorzitter van een adviesorgaan aan de minister van Buitenlandse Zaken inzake het Europees Handvest voor minderheidstalen.

Broks visie op het belang van cultuur past in de lijn van zijn politieke partij, de VVD. Wat hem betreft hoeft cultuur niet te verheffen. ‘Cultuur heeft te maken met de emancipatie van het individu. Het prikkelt de mens. Cultuur stelt je in staat je unieke karakter te ontwikkelen en kan je als vrijdenkend, handelend en voelend mens verder brengen.’

Als voorzitter van de onderhandelingsdelegatie van de VNG vertegenwoordigt Brok alle 441 Nederlandse gemeenten. Er zijn gemeenten die veel doen aan cultuur, net zoals er actieve provincies zijn, legt hij uit. ‘Vaak hangt dat op een bevolgen en enthousiaste wethouder en ambtenaar.’

Kijk zo zit dat bevat de resultaten van een enquête onder gemeenten die door bijna zeventig procent werd ingevuld. Daaruit blijkt dat zestig procent van de gemeenten geen cultuurnota heeft. (Deijck-Hofmeester 2007, 48) Het al dan niet hebben van een beleidsplan blijkt overigens niet alleen samen te hangen met de omvang van de gemeente. De Beemster – ruim achtduizend inwoners – is bijvoorbeeld tamelijk actief. Dat komt mede doordat de gemeente als uniek monument van zeventiende-eeuwse landschapsinrichting staat vermeld op de Werelderfgoedlijst van de Unesco.

Forse verschillen

Brok benadrukt ook de forse verschillen tussen de geldstromen die vanuit het Rijk in het kader van de Cultuurnota naar de diverse gemeenten vloeien. De helft daarvan gaat naar Amsterdam. De posities daaronder worden ingenomen door Den Haag (16 procent), Rotterdam (8 procent) en Utrecht/Groningen (4 procent). Dat betekent dat er 18 procent overblijft voor de rest van Nederland. In geld uitgedrukt sluisst ‘Den Haag’ 215 euro naar elke Amsterdamer, terwijl een inwoner van Drenthe het moet doen met 32 eurocent, op de voet gevolgd door Flevoland, waar 33 eurocent per ingezetene vanuit de

Cultuurnota naartoe gaat. Beter af zijn de mensen in de provincie Groningen, met zo’n 18 euro. Eenzelfde bedrag gaat ook naar Gelderlanders. (Deijck-Hofmeester 2007, 11) Namens de VNG pleit Brok dan ook voor meer geld naar de regio’s, zodat er meer balans is.

Dit mag echter niet ten koste gaan van de Randstedelijke voorzieningen, vindt hij. ‘We moeten ervoor zorgen dat de stevige infrastructuur behouden blijft. De Randstad is nou eenmaal niet Zuid-Limburg; Amsterdam is ook geen Maastricht. Wil je op internationaal niveau meedraaien, dan kun je niet om investeringen in Amsterdam heen.’

Een overwinning noemt Brok dan ook de tien miljoen euro extra voor de culturele basisstructuur, waar de Tweede Kamer in september vorig jaar nog eens tien miljoen euro bij deed. (Hamer 2008) Plasterk wilde alleen de adviezen van de Raad voor Cultuur buiten de Randstad honoreren.

Dankzij de extra middelen kunnen nu ook de instellingen in de drie grote steden en het midden van het land geld krijgen, tot ruim 80 procent van de geadviseerde bedragen. ‘De VNG vond altijd al dat de minister verantwoordelijk is voor de basisinfrastructuur en dat hij dus de cultuur in het hele land adequaat moet bekostigen.’ (VNG 2008)

Toch is het niet zo dat gemeenten in de Randstad het meeste geld aan cultuur uitgeven. Steeds meer steden in de regio ontdekken cultuur. Dat geldt bijvoorbeeld voor Almere, dat qua inwonersaantal de tiende stad van Nederland is, zegt Brok. Maar ook de andere negen – waaronder Eindhoven, Arnhem, Groningen en Tilburg – timmeren volgens hem aan de weg.

Harde portefeuille

Lange tijd zat cultuur in het hokje bij het welzijnswerk, maar bestuurders voegen het de laatste jaren toe aan harde portefeuilles. Dat gold ook voor Brok, die als wethouder in Leeuwarden met zowel economie en vastgoed als cultuur was belast. ‘Vijftien jaar geleden

was die combinatie ondenkbaar', zegt hij.

Brok benadrukt dat cultuur in toenemende mate een *city-marketingtool* is geworden, een ontwikkeling die mede is te danken aan het trendsettende boek van Richard Florida. In *The Rise of the Creative Class* betoogt de Amerikaanse socioloog dat creativiteit de drijvende kracht is achter de economie. (Florida 2002) Hij beschouwt cultuur als een soort voorwaarde voor economische ontwikkeling.

In dat licht is het niet zo vreemd dat steeds meer steden zich cultureel op de kaart willen zetten. Bouwen ze geen schouwburg of museum dan organiseren ze wel een evenement, getuige de vele activiteiten in Almere. Ook smeedt bijvoorbeeld een middelgrote gemeente als Alkmaar met bijna 95.000 inwoners plannen voor een nieuw cultuurpodium. Het centrum krijgt een interdisciplinaire opzet met aandacht voor film, theater, poëzie, jazz en beeldende kunst. Het gedachtegoed van schilder, dichter en graficus Lucebert (1924–1994) vormt de inspiratiebron van het nieuwe cultuurcentrum. Aan een klankgedicht van hem is ook de naam ontleend: YXIE, spreek uit 'ik zie'. Uitvoering van de plannen vergt een investering van twaalf miljoen euro. De opening is gesteld op 2012.

De ontdekking van cultuur blijkt ook uit de nationale race om de titel Culturele Hoofdstad 2018. Kwamen tot dusver uitsluitend cultuursteden als Amsterdam en Rotterdam in aanmerking voor dat Europese initiatief, inmiddels dingt een groot aantal andere plaatsen mee. Onder hen Utrecht en Den Haag, maar ook Almere, Nijmegen en Maastricht. Gegadigden denken buiten de stadsgrenzen; inmiddels willen ook de provincie Fryslân en BrabantStad

Zestig procent van de gemeenten heeft geen cultuurnota

Culturele Hoofdstad van Europa worden. Dat laatste conglomeraat van vijf steden presenteert zich met een filmpje op YouTube. Wat betreft inwonertal, infrastructuur en cultuur is het samenwerkingsverband een metropool, prijst het wervingsspotje de kandidatuur aan. Om te vervolgen dat BrabantStad 'qua techniek, design en innovatie een echte wereldleider' is.¹

De economische aandacht voor cultuur vertaalde zich de afgelopen jaren in cijfers. Brok vertelt over de Sneker Simmer, een festival in Sneek dat 40.000 extra bezoekers naar de stad trok en de lokale economie met 850.000 euro aan extra inkomsten spekte. Indrukwekkend vindt hij het rendement van het Oerol Festival. Dat levert jaarlijks ruim tweeënhalve miljoen euro op voor Terschelling, zo leert onderzoek van Hendrik Beerda Brand Consultancy. Volgens deze consultant vertegenwoordigt het tien-daagse evenement op de lange termijn zelfs een waarde van 94 miljoen euro. Het bestedings-

patroon van de gemiddelde bezoeker is fors. Aan toegang, vervoer en horeca besteedt de Oeralganger ruim 600 euro. Daarnaast keert hij of zij na afloop vaak terug, waardoor de kunst en cultuur ook bijdragen aan de economie van het eiland buiten de festivalperiode. Los daarvan heeft het een belangrijke publicitaire waarde. Een tweede marktonderzoek toont aan dat Oerol ook voor de gemiddelde Nederlander een sterk cultuurmerk is. Het is daarnaast de enige Friese cultuurorganisatie met een nationale merkstatus.²

Dicht bij de burger

Als Fries bestuurder klinkt dat Brok als muziek in de oren. Namens de onderhandelingsdelegatie van de VNG zet hij zich ook in voor de Friese taal. Kortgeleden laaide de discussie weer op om de bevoegdheden op dat punt van het Rijk naar de gemeente te delegeren, vertelt hij. 'Het Rijk heeft er onvoldoende aan gedaan. Daarom wordt het nu lager neergelegd.' De aanpassing past in het beleid van de VNG om zich sterk te maken voor de bestuurslaag die het dichtst bij de burger staat, zoals beschreven in een rapport van de commissie-Van Aartsen. 'Bij de gemeenten komen de bevoegdheden beter tot hun recht.'

Inmiddels zijn er vijftien

Friese basisscholen met drietalig onderwijs: Engels, Fries en Nederlands. Ligt het aan Brok, dan wordt dat aantal uitgebreid naar alle Friese scholen. Hij legt uit dat onderzoek aantoont dat kinderen door het drietalig onderwijs niet in de war raken, maar juist een beter abstractieniveau ontwikkelen.

Op eenzelfde manier ziet Brok het ook als wapenfeit dat de 36 grootste gemeenten per 2009 meer invloed hebben op hun cultuurbeleid voor

Cultuur is in toenemende mate een citymarketing tool

beeldende kunst. Ook daar is sprake van een overdracht van bevoegdheden. Ging het rijks-geld eerst via de provincie naar de gemeenten, nu is de provincie er als bestuurslaag uitgehaald. Brok juicht dat toe, ook omdat het geld in het verleden door het Rijk ten onrechte aan de gemeenten is onttrokken, zegt hij. 'De lokale overheid staat het dichtste bij de burger.' Tegelijkertijd probeert hij het aantal gemeenten uit te breiden.

Een ander wapenfeit van de VNG-delegatie betreft het programmafonds cultuurparticipatie, waarbij Rijk, provincie en 35 gemeenten afspraken maakten over het matchen van uitgaven. Voorts is de gratis toegankelijkheid van alle kinderen tot twaalf jaar in de Nederlandse musea een overwinning.

In de onderhandelingsdelegatie van de VNG zitten naast Brok de cultuurwethouders van Arnhem en Utrecht, respectievelijk Rita Weeda en Cees van Eijk. Weeda vertegenwoordigt de

Sandra Jongenelen

is freelancejournalist en schrijft onder meer voor *Het Financieele Dagblad*, *Kunstbeeld* en *HP|De Tijd*

PvdA, terwijl Van Eijk lid is van GroenLinks. De delegatie komt een aantal keren per jaar bijeen en voert veel telefonisch overleg. Vier keer per jaar zit de VNG-delegatie aan tafel met de minister, samen met vertegenwoordigers van het Interprovinciaal Overleg (IPO) die de belangen van de provincies behartigen. De agenda komt in samenspraak tot stand en wordt bepaald aan de hand van relevante thema's. Van groot belang is de onderlinge afstemming tussen Rijk, provincies en gemeenten. Wie doet wat en hoe? De drie partijen komen elkaar telkens tegen en proberen tot macroafspraken te komen.

Een moeizaam dossier is bijvoorbeeld het bibliotheekwezen, dat volgens Brok al te lang onderwerp van gesprek is. De VNG vindt dat het Rijk structureel met extra vernieuwingsgeld over de brug moet komen. 'Bibliotheken moeten zich aanpassen aan de tijd, anders missen ze de boot. Gemeenten geven ongelooflijk veel uit aan bibliotheken, 418 miljoen euro. De bijdrage van het Rijk is met enkele miljoenen marginaal, terwijl de provincie iets meer uittrekt, afhankelijk van de gemaakte afspraken. Gemeenten pakken hun verantwoordelijkheid. Het Rijk niet; dat is jammer.'

Daarnaast ijvert de belangenbehartiger voor het terugdringen van de bureaucratie op het terrein van de monumentenzorg. 'Het vergunningstelsel en de subsidiesystematiek kunnen veel eenvoudiger.' Ontbureaucratisering is sowieso een heikel punt. 'Er is te veel bureaucratie, te veel verantwoording, te veel rapportage en te weinig aandacht voor cultuurschap', zegt Brok. In het verlengde daarvan constateert hij een gebrek aan dynamiek in de sector. 'Het is een te klein wereldje waar je steeds dezelfde mensen ziet, al is dat elders natuurlijk niet anders.' In zijn ogen moet kunst meer vrijheid krijgen. 'Er moet zo weinig mogelijk structuur zijn. Laat het maar aan de mensen en de kunsten zelf over.'

Literatuur

Deijck-Hofmeester, C. van, W-J. Raijmakers en E. van Deijck (2007) *De provincies: Kijk zo zit dat. De culturele infrastructuur op regionale schaal in kaart gebracht*. Den Haag: IPO.

Florida, R. (2002) *The rise of the creative class, and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York: Basic Book.

Hamer, M., A. Slob en P. van Geel (2008) *Motie van het Lid Hamer c.s.: voorgesteld 18 september 2008*. (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 31 700, nr. 15)

VNG (2008) *Tweemaal 10 miljoen extra voor cultuur*. Persbericht VNG, 22 september.

Noten

- 1 <http://nl.youtube.com/watch?v=9pJNBb1yfQs>
- 2 www.hendrikbeerda.nl